Ålands landskapsregering

Dokumentnamn
YTTRANDE

Brevnr
513 Rk1a

Ärendenr
ÅLR 2023/6916

Datum
13.9.2023

Hänvisning
Hörande i riksdagens stora utskott 15.9.2023

Stora utskottet, Finlands riksdag
SuV@eduskunta.fi

Kontaktperson
Anna-Lena Sjöberg

Ärende
E 12/2023 rd Europaparlamentets sammansättning för valperioden 2024-2029

Bakgrund

Enligt EU:s grundfördrag ska Europeiska rådet med enhällighet, på Europaparlamentets initiativ och med dess godkännande, anta ett beslut om Europaparlamentets sammansättning. Antalet platser i Europaparlamentet får inte överstiga 750, plus talmannen. Medborgarna ska företrädas med degressiv proportionalitet, med minst sex ledamöter per medlemsstat. Ingen medlemsstat får tilldelas fler än 96 platser. Den nuvarande tilldelningen av platser i parlamentet, som fastställts genom Europeiska rådets beslut (EU) 2018/937 av den 28 juni 2018, gäller endast för valperioden 2019–2024. Således krävs nytt beslut om Europaparlamentets sammansättning för valperioden 2024–2029.

I utkastet till Europeiska rådets beslut om Europaparlamentets sammansättning den 26 juli 2023 har medlemsstaterna nått en principöverenskommelse i vilken antalet platser i parlamentet ökar med 15 så att 720 ledamöter väljs till Europaparlamentet vid Europaparlamentsvalet 6–9 juni 2024 i stället för nuvarande 705 ledamöter. Som en del av lösningen får också Finland en extra plats, dvs 15 platser i stället för dagens 14. Europeiska rådet har begärt Europaparlamentets godkännande av beslutet. Efter Europaparlamentets godkännande fattar Europeiska rådet det slutliga beslutet.

Statsrådet har sänt en E-skrivelse till riksdagen om Europaparlamentets sammansättning för valperioden 2024-2029. Stora utskottet har den 30 augusti 2023 begärt att höra Ålands landskapsregerings synpunkter på E-skrivelsen vid hörande den 15 september 2023. Som underlag inför hörandet önskar landskapsregeringen framföra följande.

Landskapsregeringens ställningstagande

<u>Ålands internationella särställning och självstyrande status</u>
Genom självstyrelselagen har Åland ett långt utvecklat självstyre. Självstyret innebär att lagstiftningskompetensen och förvaltningsmakten är delad mellan riksdagen och

lagtinget enligt grundlagen och självstyrelselagen. Enligt 3 § självstyrelselagen (ÅFS 1991:71) för Åland företräds Ålands folk av dess lagting. Ålands konstitutionella ställning är genom självstyrelselagen betydligt starkare än andra lagstiftande regioners ställning i Europa. Självstyrelselagen kan endast ändras på samma sätt som grundlagen genom likalydande beslut av riksdagen och lagtinget. Finland har inte möjlighet att genomföra lagstiftningsändringar inom självstyrelsens behörighetsområden.

Då Åland tillsammans med resten av Finland godkände anslutningen till EU överfördes även en betydande del av Ålands lagstiftningskompetens till unionen. Finlands folk har kompenserats för denna kompetensöverföring, i likhet med övriga medlemsstater, genom att tilldelas en stadigvarande representation i unionens beslutsfattande organ. Den åländska befolkningen har dock inte kompenserats för kompetensöverföringen på motsvarande sätt.

En demokratifråga

Självstyrelselagens delning av den politiska makten mellan Finland och Åland leder till att riksdagen och regeringen inte kan företräda Ålands befolkning i frågor som hör till självstyrelsen. Åland har dessutom egna, från det övriga Finland fristående politiska organisationer. Partierna i det övriga Finland och de representanter som väljs genom detta partiväsende kan inte anses representera det åländska folket. Den åländska befolkningen står därmed i frågor som överförts från självstyrelsens behörighetsområde till den europeiska nivån utan egentlig representation. De rikstäckande partierna har inte någon demokratisk förankring i landskapet och de har därmed inte heller någon anledning att formulera en särskild politik som rör åländska angelägenheter. Frågan om åländsk representation i Europaparlamentet är med andra ord ytterst en demokratifråga.

Inom de områden där Åland har lagstiftningsbehörighet har Åland samma skyldigheter som en medlemsstat. Ålands ställning som ett självstyrt område är grunden till det särskilda protokoll om Åland som fogades till Finlands anslutningsfördrag till EU. I protokollet erkänns uttryckligen Ålands särställning enligt folkrätten som en grund för de undantag protokollet reglerar. Åland är det enda område i Europa som är självstyrt, demilitariserat och neutraliserat enligt internationell rätt.

Ålands deltagande i den nationella beredningen av EU-ärenden uppväger inte det faktum att Åland i betydligt högre grad än Finland har överlåtit stora delar av sin kompetens att självständigt besluta om sina angelägenheter till unionen. Ungefär 40 - 50% av de områden där Åland har lagstiftningsbehörighet är sådana områden där även EU har behörighet. Efter Lissabonfördraget deltar Europaparlamentet i lagstiftningsprocessen på likadana premisser som rådet, förutom inom vissa politikområden som utrikespolitik och beskattning. Att Ålands ståndpunkt beaktas vid den nationella beredningen av Finlands ståndpunkt i rådet påverkar alltså bara en av de två lagstiftande institutionerna. För att den åländska befolkningen ska representeras till fullo, och på lika grunder som den

finländska befolkningen, måste den också representeras i Europaparlamentet. Bara genom en egen representation har Åland en faktisk möjlighet att tillvarata sina intressen. En åländsk plats i Europaparlamentet behövs för att rätta till det demokratiska underskott som nu råder.

Utfästelser från Finland

Redan år 1994 klargjorde Finlands regering att en åländsk representation i Europaparlamentet är konstitutionellt berättigad. Regeringen medgav i sin proposition RP 297/1994 rd att man utgående från Ålands ställning inom EU kan argumentera för en egen direkt representation för landskapet i Europeiska unionen. I proposition 351/1994 rd sade regeringen att förhandlingar om en 17:e företrädarplats för Finland som en representant för landskapet Åland skulle besätta, omedelbart skulle inledas.

Sedan dess har Finlands regering flera gånger i olika sammanhang upprepat detta, bl.a. vid Europeiska rådet i juni 2007 och det informella toppmötet i Lissabon 2007 lyfte Finland frågan om en egen representant för Åland i Europaparlamentet, i och med att 16 extra platser omfördelades inför mandatperioden 2009–2014. Finland strävade därefter att påverka Europaparlamentet, när parlamentet beredde ett betänkande om parlamentets platsfördelning, så att Finland skulle få en tilläggsplats motiverad av den särställning Ålands självstyrelse innebär och med principen om degressiv proportionalitet. Även en del av de finländska ledamöterna i parlamentet föreslog en ändring i förslaget från utskottet för konstitutionella frågor (AFCO) så att Finland kunde få en tilläggsplats.

Riksdagens grundlagsutskott har vid ett flertal tillfällen behandlat frågan och har ansett att önskemålet om en åländsk parlamentsplats är fullt begripligt med hänsyn till Ålands särställning (GrUB 13/2006 rd) samt att det är viktigt med fortsatt diskussion på europeisk nivå om landskapets medinflytande i Europaparlamentet (GrUU 1/2004 s. 2/II) och att det är motiverat också för att landskapet Ålands särställning är unik i Europa.

På grund av Ålands brist på inflytande i EU och det demokratiska underskott som råder därav fanns, i samband med lagtingets behandling av Lissabonfördraget, en stor tvekan att godkänna fördraget. Som en följd av detta fattade statsrådet den 23.4.2009 ett principbeslut, som gäller tills vidare, om Ålands medverkan och inflytande i EU-ärenden, varefter lagtinget gav sitt bifall till Lissabonfördragets ikraftträdande. Om principbeslutets innehåll hade statsrådet och landskapsregeringen nått en politisk överenskommelse dagen före republikens president den 12.9.2008 ratificerade Lissabonfördraget, genom vilket Europaparlamentets betydelse och roll i EU:s beslutsprocess ökat.

I principbeslutet stadgas att ”Det finns ett behov av att kompensera landskapet för den behörighet som genom EU-medlemskapet har överförts till unionens kompetensområde. Regeringen medverkar till att utveckla landskapets inflytande på arbetet i Europaparlamentet och fortsätter att i kommande förhandlingar på gemenskapsnivå om

fördelning av parlamentsplatser hävda Ålands internationella särställning och självstyrande status." Detta principbeslut har statsrådet sedan gång på gång hänvisat till.

Även professor och akademiforskare Päivi Leino-Sandberg, som lämnade ett yttrande till riksdagens grundlagsutskott angående E-skrivelsen den 12.12.2017 stödjer landskapsregeringens uppfattning då hon i yttrandet skriver (fritt översatt från finska) "I detta sammanhang bör det noteras att regeringens principbeslut innehåller ett mycket tydligt åtagande för att förbättra de åländska möjligheterna att påverka EU:s beslutsfattande, bl.a. i situationer där platser omfördelas."

Degressiv proportionalitet

Inom EU tillämpas en princip om s.k. "degressiv proportionalitet", dvs att länder med en liten befolkning får fler mandat i relation till sin befolkning än större länder. I och med att statsrådet motsätter sig Europaparlamentets förslag om transnationella listor motsätter man sig en övergång till ett system som är närmare en direkt proportionalitet. Finland har idag fler platser i Europaparlamentet än vad befolkningsantalet skulle räcka till i ett val med direkt proportionalitet. Att Åland skulle beredas en plats skulle alltså ligga helt i linje med det nuvarande systemet som också Statsrådet står bakom. I ett direkt proportionellt system skulle Finland endast ha nio platser och Finland har inte uttalat att man vill gå över till ett proportionellt system och således en minskning till nio platser. Av demokratiska skäl bör principen om degressiv proportionalitet tillämpas även i fråga om Åland.

Den tysktalande minoriteten i Belgien som utgör mindre än 0,7 procent av landets befolkning garanteras representation i Europaparlamentet genom att de utgör en egen valkrets.

Goodwill för Finland

Genom att garantera en åländsk representation i Europaparlamentet skulle Finland visa på vikten av goda relationer med den lagstiftande region landet har inom sina gränser. Det borde ligga i Finlands intresse att inte behandla sin autonomi sämre än vad andra medlemsstater gör. Finland har erkänt god kompetens och erfarenhet av fredsmedling. Att uppfylla sina löften gentemot den åländska befolkningen vore ett utmärkt sätt att hedra den traditionen.

Vicelantråd Harry Jansson

Rättssakkunnig Anna-Lena Sjöberg

Ålands landskapsregering

FÖR KÄNNEDOM Europaparlamentariker Nils Torvalds, celinda.nordqvist@europarl.europa.eu
Riksdagsledamot Mats Löfström, esther.djupsund@riksdagen.fi
Ålands lagting, Självstyrelsepolitiska nämnden, carina.strand@lagtinget.ax
Landskapsregeringens ministerråd i Bryssel, anton.nilsson@gov.fi